

Література

1. Павленко А. Ф., Чумаченко М. Г. Трансформація курсу «Економічний аналіз діяльності підприємства»: Наук. доповідь. — К.: КНЕУ, 2001. — 88 с.

2. Кравченко С. Г. Экономический анализ: Учеб. и практ. пособие. — Харьков: ХИБМ, 1999. — 124 с.

Я. Д. Крупка, канд. екон. наук, доцент
ТАНГ

АЛЬТЕРНАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОДАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ОБЛІКУ І ЗВІТНОСТІ

Нововведеними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО) передбачено ряд нових методів оцінки фінансових інвестицій підприємств. Серед них можна виділити оцінку за собівартістю з урахуванням зменшення корисності, амортизованою собівартістю, справедливою вартістю, методом участі в капіталі.

Насамперед слід відзначити, що оцінка інвестицій за амортизованою собівартістю з урахуванням амортизації дисконту (премії) буде здійснюватися лише стосовно до облігаційного інвестування. Враховуючи нерозвиненість ринку облігаційного інвестування, складність розрахунку, навряд чи даний метод знайде практичне застосування в Україні у найближчий час.

Використання інших методів оцінки фінансових інвестицій залежить від ступеня впливу інвестора на об'єкт інвестування, як це подано у таблиці.

ЗАЛЕЖНІСТЬ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙ ВІД СТУПЕНЯ ВПЛИВУ ІНВЕСТОРА НА ОБ'ЄКТ ІНВЕСТУВАННЯ

ступінь впливу інвестора на об'єкт інвестування	метод оцінки довгострокових фінансових інвестицій
інвестор не має суттєвого впливу на інвестоване підприємство	за справедливою вартістю або собівартістю з урахуванням зменшення корисності
інвестор має суттєвий вплив на підприємство (володіє блокувальним пакетом акцій — понад 25 %)	метод участі в капіталі асоційованих підприємств

інвестор контролює діяльність інвестованого підприємства (володіє контрольним пакетом акцій — понад 50 %)	метод участі в капіталі материнської компанії у дочірньому підприємстві
---	---

Наявність блокувального чи контрольного пакета акцій передбачає відображення в обліку інвестицій за методом участі в капіталі. За ним балансова вартість інвестицій, яка спочатку оцінюється за собівартістю, збільшується або зменшується на суму збільшення або зменшення частки інвестора у власному капіталі об'єкта інвестування. Це означає, що при одержанні прибутку асоційованим чи дочірнім підприємством на відповідну частку в його капіталі повинна бути збільшена інвестиція у підприємства-інвестора. На суму збитків у відповідних пропорціях зменшується фінансова інвестиція. Балансова вартість інвестицій також зменшується на суму отриманих дивідендів.

За справедливою вартістю згідно з П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» повинен вестися облік:

- інвестицій, призначених для подальшого продажу;
- інвестицій, не призначених для продажу, що засвідчують право власності, якщо інвестор не має суттєвого впливу чи повного контролю над об'єктом інвестування;
- інвестицій у пов'язані сторони з суттєвим впливом інвестора чи контрольним пакетом акцій асоційованих, дочірніх, спільних підприємств, якщо останні ведуть свою діяльність в умовах, що обмежують їх здатність передавати кошти інвесторові протягом періоду, що перевищує дванадцять місяців.

П(С)БО 12 не передбачає визначення терміна «справедлива вартість». Зате дане поняття чітко трактується у міжнародному стандарті 25 «Облік інвестицій» і національному положенні 19 «Об'єднання підприємств». Під справедливою вартістю згідно з даними нормативів розуміється сума, за якою може бути здійснений обмін активу в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами. В П(С)БО 19 даються уточнення, за якими справедливою вартістю фінансових інвестицій у цінні папери є їх поточна ринкова вартість на фондовому ринку.

Очевидно, що для доведення зазначених фінансових інвестицій до справедливої вартості на дату балансу повинна проводитися їх переоцінка. В П(С)БО 12 не визначено механізм проведення такої переоцінки. Однак у пункті 8 даного стандарту

передбачено, що сума збільшення або зменшення балансової вартості фінансових інвестицій на дату балансу (крім інвестицій, що обліковуються за методом участі в капіталі) відображається у складі інших доходів або інших витрат відповідно.

Національними стандартами передбачено й інший метод оцінки інвестицій, який можна вважати альтернативним до оцінки за справедливою вартістю. В п. 9 П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» зазначено, якщо справедливу вартість достовірно визначити неможливо, фінансові інвестиції можуть відображатися в обліку за їх собівартістю з урахуванням зменшення корисності інвестицій. Втрата від зменшення корисності відноситься на інші витрати діяльності з одночасним зменшенням балансової вартості інвестицій.

Ні дане Положення, ні інші стандарти не дають трактування поняттю «зменшення корисності». Однозначно можна стверджувати лише те, що раз мова йде про активи, справедливу вартість яких достовірно визначити немає можливості, то даний метод не може супроводжуватися дооцінкою фінансових інвестицій. Можна допустити, що зменшення корисності — це втрата економічної вигоди внаслідок того, що балансова вартість активу перевищує суму очікуваного відшкодування. Під сумою очікуваного відшкодування згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» розуміється сума, яку підприємство очікує до відшкодування вартості необоротного активу під час майбутнього використання, включаючи його ліквідаційну вартість.

Дані трактування більше стосуються активів, що амортизуються. У разі зміни очікуваних економічних вигод від таких активів переглядається їх строк корисного використання (експлуатації), нормативи амортизації.

Очікувані економічні вигоди від здійснення і утримання фінансових інвестицій, виражаються сумою прибутку, дивідендів, процентів, які можуть бути одержані інвестором від суб'єкта, у який вкладено капітал. Зрозуміло, що встановити попередньо, якими будуть очікувані вигоди від вкладених фінансових інвестицій у практиці діяльності досить складно.

Тому можна допустити, що при застосуванні альтернативного методу оцінки фінансових інвестицій за собівартістю у більшості випадків зменшення їх корисності враховуватися не буде.

На нашу думку, це не буде суперечити встановленим принципам бухгалтерського обліку з таких причин:

1. Визнання активу допускається у разі, якщо його оцінка може бути достовірно визначена (П(С)БО 2 «Баланс», п. 10).

Оскільки достовірно визначити суму зменшення корисності інвестицій немає можливості, його й не потрібно враховувати.

2. На підставі принципу обачності (П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», п. 18), за яким застосування методів оцінки в бухгалтерському обліку повинно запобігати заниженню зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства, в обліку можуть застосовуватися альтернативні методи оцінки активів. Так, облік таких активів, як запаси на дату балансу, здійснюється за найменшою з двох оцінок: первісною вартістю або чистою вартістю реалізації (П(С)БО 9 «Запаси», п. 24). Цей принцип можна застосовувати і до фінансових інвестицій, коли їх відображення в обліку і звітності повинно здійснюватися за найменшою з таких оцінок: собівартістю або справедливою вартістю (ринковою ціною).

3. Даний порядок оцінки і обліку фінансових інвестицій буде відповідати принципам їх обліку за міжнародними стандартами. Так, згідно з МСБО 25 «Облік інвестицій» в бухгалтерському обліку фінансові інвестиції можуть відображатися за такими оцінками: собівартістю, сумою переоцінки, ринковою вартістю, нижчою з двох оцінок — собівартістю або ринковою вартістю.

Якщо врахувати, що справедлива вартість фінансових інвестицій у ринкові цінні папери за національними стандартами в цілому ототожнюється з їх ринковою вартістю (додаток до П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств»), принцип оцінки в обліку фінансових інвестицій за найменшою з двох оцінок (собівартістю або справедливою вартістю) повністю буде кореспондувати з міжнародними принципами обліку фінансових інвестицій.

Отже, в обліку фінансових інвестицій, якщо інвестор не має суттєвого впливу на об'єкт інвестування, доцільно застосовувати їх оцінку за справедливою вартістю або собівартістю. Наслідуючи принципи обліку, що використовуються у світовій практиці, інвестор повинен обрати меншу з названих двох оцінок. Це буде відповідати принципу обачності, який є одним з найбільш суттєвих обмежень, введених у вітчизняну систему обліку Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» і Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Вимагає альтернативних підходів і оцінка інвестицій на дату балансу в пов'язані сторони, якщо інвестор володіє блокувальним або контрольним пакетом акцій. Застосування у даному разі лише нового і недостатньо вивченого методу участі в капіталі може призвести до негативних наслідків при консолідації капіталів

асоційованих і дочірніх підприємств. За міжнародними стандартами обліку (МСБО 27 «Консолідовані фінансові звіти та облік інвестицій у дочірні підприємства») у разі повного контролю, крім обліку за методом участі в капіталі, може застосовуватися й інший підхід — облік за методом собівартості або переоціненої вартості.

На наш погляд, і у вітчизняній практиці доцільно встановити декілька варіантів обліку інвестицій у пов'язані сторони. За базовий підхід необхідно визнати облік інвестицій за методом участі в капіталі. Альтернативними варіантами, які може обрати інвестор, слід вважати облік інвестицій за їх фактичною собівартістю або ринковою вартістю.

Наявність альтернативних підходів до оцінки та обліку інвестицій дозволить більш оперативно і з меншими витратами реалізувати на практиці такий новий напрям діяльності підприємств, яким є фінансове інвестування.

В. Л. Кузьмін, аспірант

Київський національний економічний університет

ВРАХУВАННЯ ДЕЯКИХ ПИТАНЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПРИ АНАЛІЗІ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки України проходить подальше вдосконалення управлінської діяльності підприємств. Це викликано всезростаючим науково-технічним прогресом. Об'єктивні умови, з одного боку, і логіка розвитку економічної думки, з іншого, виробили нові підходи до організації внутрівиробничого управління. Розроблена та практично випробувана протягом багатьох десятиріч, що довела свою життєздатність та ефективність, така функція управління, як аналіз.

Сучасна теорія та практика аналізу набуває особливого значення з двох точок зору. По-перше, перехід економіки України на ринкові відносини вимагає вивчення форм та методів управління на рівні основної господарської ланки — виробничої діяльності підприємств. Практичне використання такого досвіду на підприємствах України — одне з першочергових завдань. По-друге, всезростаючий вихід підприємств на світові ринки зумовлює необхідність глибокого вивчення та знання практики внутрівиробничого управління. Вищезгадане пред'являє високі вимоги до підготовки фахівців-аналітиків, і в першу чергу тих,